

“ГЕОГРАФИЯ ВА ГЕОГРАФИЯ ТАЪЛИМИДАГИ МУАММОЛАР”

**РЕСПУБЛИКА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ**

ЖИЗЗАХ - 2018

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИ
ЎЗБЕКИСТОН ГЕОГРАФИЯ ЖАМИЯТИ
ЖИЗЗАХ ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ
ГЕОГРАФИЯ ЎҚИТИШ МЕТОДИКАСИ КАФЕДРАСИ

ГЕОГРАФИЯ ВА ГЕОГРАФИЯ ТАЪЛИМИДАГИ МУАММОЛАР

Республика илмий-амалий конференция

МАТЕРИАЛЛАРИ

Жиззах. 13-14 апрел 2018 йил

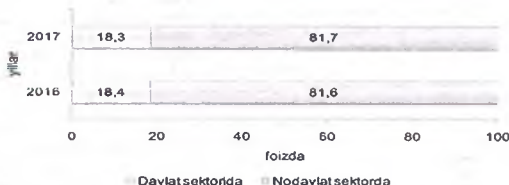
Жиззах - 2018

бандликдаги улуши 79,5%ни ташкил этади ва бу курсаткич ҳам йилдан - йилга ўсиб бормоқда.

Вилоят бўйича иш билан банд аҳоли сонига давлат ва нодавлат секторига тақсимланиши куйидаги диаграммада куришимиз мумкин :

Ish bilan band aholi sonining iqtisodiyot sektorlari bo'yicha taqsimlanishi

(2017 yil yanvar-dekabr, jami bandleardagi ulushi, %da)

Жадвал маълумотлари шуни курсатмоқдаки вилоятда давлат секторининг улуши (18,3%) камайиб, нодавлат секторига банд аҳоли улуши (81,7%) ортиб бормоқда. Юқоридagi фикримизни тасдиқлаган ҳолда вилоятда хусусий тadbirkорлик ривожланмоқда ва инвестициялар оқими кучаймоқда дейишимизга асос бўла олади.

Адабиётлар:

1. А.Солиев Ўзбекистон географияси. Тошкент, 2014
2. Сирдарё вилояти статистик маълумотномаси.
3. Ўзбекистон география жамиятининг ахборотномаси. Тошкент ЎЗМУ – 2011

Usmanov M.R., Xayitboyeva S.R., Soipova N.Yu. (Jizzax, JDPI)
O'ZBEKISTONNI TURISTIK RAYONLASHTIRISHNING BA'ZI MASALALARI

Turizm geografiyasi iqtisodiy va ijtimoiy geografyaning bir qismi bo'lib, u turli mamlakat va mintaqalarda sayyohlikning shakllanishi, rivojlanish va xududiy tashkil etish xususiyatlari hamda qonuniyatlarini o'rganadigan fandir.

Turizm jahondagi ko'pgina mamlakatlar singari respublikamiz iqtisodiyotiga o'zining hissasini qo'shayotgan qishloq xo'jaligi, sanoat, transport va boshqa makroiqtisodiy tarmoqlar qatori rivojlanib bormoqda. Biroq, hozirgi paytda turizm imkoniyatlari O'zbekiston Respublikasida samarali foydalanilmayotganligi tufayli u xalq xo'jaligining asosiy tarmoqlari ko'rsatkichlaridan ancha orqadadir. Ta'kidlash joizki, O'zbekistonning geografik o'rni turizmni rivojlantirishda Markaziy Osiyo davlatlari ichida ancha qulaydir. Bu borada Respublikaning birinchi Prezidenti I.A.Karimov o'z asarida, «Amudaryo va Sirdaryo oralig'ida joylashgan O'zbekiston xalqaro aloqalarini yo'lga qo'yish nuqtai nazaridan va o'z taraqqiyot istiqbollari jihatidan qisman qulay jo'g'rofiy-strategik mavqega ega. Qadim zamonlarda Sharq va G'arbni bog'lab turgan Buyuk Ipak yo'li O'zbekiston hududi orqali o'tgan. Bu yerda savdo yo'llari tutashgan, tashqi aloqalar hamda turli madaniyatlarning bir-birini boyitish jarayoni jadal kechgan. Bugungi kunda ham Yevropa va Yaqin Sharqdan Osiyo-Tinch okeani mintaqasiga olib boradigan yo'llar shu yerda kesishgan» – deb yozadi. Darhaqiqat, mamlakatimiz sivilizatsiya o'choqlaridan biri sifatida dunyo xalqlari madaniyati, san'ati, arxitektura, shaharsozlik va ilm faniga ulkan hissa qo'shdi.

Binobarin, turistik rayonlashtirish va rayon ichidagi turistik majmualarning o'zaro aloqadorligi bevosita ishlab chiqarishining o'sishiga, uning tizimlarini yaxshilashga, shuningdek, iqtisodiyotning turizmga to'g'ridan-to'g'ri aloqador bo'lmagan sohalarida ham mehnat unumdorligini oshirishga ko'maklashadi. Bundan tashqari, turistik iste'mol ko'p bo'lgan

iqtidosiy jarayonlarni rag'batlantiradi, noturistik tarmoqlar uchun qo'shimcha bozor ochadi va bu bevosita ishlab chiqarishni rivojlantirishga olib keladi.

Demak, turizm sohasida qo'shimcha xizmatlarning paydo bo'lishi yangi ish joylarni vujudga keltirishga, turistlarni joylashtirish, ovqatlantirish, transport xizmatlarini tashkil etish, qo'shimcha xizmatlarni amalga oshirishga imkoniyat yaratadi. Buning uchun, bizningcha, mintaqaning xo'jaligi, aholisi, soni, tarkibi va boshqa xususiyatlarni o'rganish bilan bir qatorda O'zbekiston Respublikasi turistik imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda ularni ilmiy jihatdan chuqur o'rganish maqsadida rayonlashtirish katta ahamiyatga ega. Biroq, ta'kidlash lozimki, turistik rayonlashtirishning nazariy va metodologik masalalari uzil-kesil yechilmagan. Rekreatsion rayonlashtirish nazariy masalalari bilan V.A.Kotlyarov (1978), N.S.Mironenko, I.I.Pirojnik, I.T.Tverdoxlebov (1989) va boshqa olimlar izlanishlar olib borgan. Binobarin, turistik rayonlashtirish bilan rekreatsion rayonlashtirish bir-biriga yaqin va bar biringin imkoniyatlaridan kelib chiqishi kerak, deb hisoblaymiz. Keyingi yillarda O'zbekistonda turistik va rekreatsion rayonlashtirish muammolari bilan A.Rafiqov, A.Soliev, Q.Abirulqov, A.Abdulqosimov, A.Ochilov, Sh.Zokirov, Sh.Azimov, R.Qurbonniyozov kabi olimlar turlicha yo'nalishlarda tadqiqot olib borishgan. Biz taklif etayotgan O'zbekistonning turistik rayonlarida kichik hududlarni yirik turistik rayon hosil qilish nuqtai nazaridan unga asos qilib hududiy turistik majmualar tushunchasidan foydalandik.

Ma'lumki, iqtisodiy geografiyada rayonlar eng avvalo ikki shaklda ajratiladi: integral (oraliq) va sohaviy (tarmoq) rayonlar. Shuningdek, rayonlashtiriladigan ob'ekt hududiy ulzüksiz yoki diskret, ya'ni areal ko'rinishda bo'ladi. Ikkinchi shakldagi rayonlashtiriladigan hodisa yoki voqealik hududning ayrim joylarida mavjud bo'ladi, xolos (Soliev, Qarshiboeva, 1999). Masalan, turistik rayonlashtirishda tabiiy landshaftlarni jozibaligi (attraktivnost) hisobga olinganda, turli rayonlar – cho'l, tog', voha va boshqa landshaft rayonlari ajratiladi va ular butun mamlakatni qoplab oladi. Ayni vaqtda ijtimoiy-madaniy nuqtai nazaridan turistik rayonlashtirishda belgilangan rayonlar areal (azonal) ko'rinishda bo'ladi. Chunki, arxeologik yodgorliklar, arxitektura va shaharsozlik ob'ektlari, qadamjo va boshqa turistik elementlar hududning faqat ayrim joylarida uchraydi. Binobarin, ana shunday ijtimoiy-iqtisodiy va tarixiy-madaniy ob'ektlarni turistik jihatdan rayonlashtirish ancha qiyinchiliklar tug'diradi.

Turistik rayonlashtirish sohaviy yoki tarmoq rayonlar turkumiga kiradi. Bunday rayonlar ham hududiy mehnat taqsimoti va hududiy ixtisoslashuv asosida vujudga keladi. Rayon shakllantiruvchi omillar sifatida tabiat manzaralari (peyzaj, landshaft), ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy-tarixiy ob'ektlar va turistik infratuzilma xizmat qiladi.

Mironenko, Pirojnik, Tverdoxlebovlar fikricha, hududiy turistik tizim yoki majmualar turistik rayonlarga nisbatan tor tushunchadir. Biz ham aynan shu fikr tarafdorimiz. Zero, hududiy turistik majmualar (HTM) yuqorida ta'kidlaganimizdek, turistik rayonlarning ichida shakllanadi va ularning quyi pog'onalariga mos keladi.

Ma'lumki, iqtisodiy va ijtimoiy geografiyada xududiy tizim yoki majmualar g'oyasi muhim o'rinni egallaydi. Ular jumlasiga eng avvalo N.N. Kolosovskiy yaratgan (1947) hududiy ishlab chiqarish majmualari (HICHM) kiradi. Shunga mos holda TG uchun hududiy turistik majmua (HTM) tushunchasi katta ahamiyatga ega. Bizningcha, HTM –ma'lum bir hududda yagona infratuzilma asosida turli turistik ob'ektlarning o'zaro aloqadorlikda rivojlanishi va uni boshqarishni anglatadi. HTM avvalo V.S.Preobrajenskiy tomonidan ilgari surilgan hududiy turistik tizim (HTT) bilan chambarchas bog'liq. Ammo HTM bilan HTT o'rtasidagi tofovut ko'proq ularning hududiy jihatdan qanday masshtabni egallashi yotadi. Ayni paytda biz taklif etayotgan HTM tushunchasi HTT dan farqli o'laroq kichik (lokal) hududni egallashi bilan ajralib turadi hamda tizim tarkibi qoidasiga muvofiq serqatlamli, pog'onasimon bo'ladi.

O'zbekistonni turistik rayonlashtirishda viloyat va mintaqalarning geografik o'rmi hamda turistik ob'ektlarning o'zaro aloqasini, foydalanish imkoniyatini inobatga olishni lozim topdik. Turistik rayonlarga ham integral rayonlar kabi ma'muriy iqtisodiy birliklari doirasida ko'rish ma'qulroq. Chunki, bunday miqyosda statistika masalasi, boshqaruv muammolari osonroq o'z yechimini topadi. Yuqoridagi keltirilgan fikrlarga tayangan holda O'zbekistonni mavjud

iqtisodiy rayonlar to'riini e'tiborga olib, mamlakatimizdagi turistik faoliyatni quyidagi tartibda ko'rishni lozim topdik:

1. Toshkent turistik rayoni (Toshkent viloyati);
2. Mirzacho'l turistik rayoni (Sirdaryo va Jizzax viloyatlari);
3. Farg'ona turistik rayoni (Namangan, Andijon, Farg'ona viloyatlari);
4. Zarafshon turistik rayoni (Samarqand, Buxoro, Navoiy, viloyatlari);
5. Janubiy turistik rayoni (Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlari);
6. Quyi Amudaryo turistik rayoni (Xorazm viloyati, Qaraqalpog'iston Respublikasi).

Ushbu turistik rayonlarning imkoniyat va salohiyati jihatidan bir – biridan ajralib turadi. Ammo soha oldida turgan muammolarning o'xshashlik tomonlari mavjud. Bular, yo'qori malakali kadrlar yetishmasligi, tarixiy va tabiiy turistik ob'ektlarni muhofaza qilish va oqilona foydalanish, reklama qilish, turizm bozori va infratuzilmasini shakllantirish hamda yuksaltirish barcha turistik rayonlarning birlamchi muammolari hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi turistik rayonlarini tadqiq qilishda jahon tajribasidan keng foydalanish katta samara beradi. Shu bilan birga turizmda kichik va o'rta tadbirkorlikni rivojlantirish, firma va korxonalar o'rtasida sof iqtisodiy raqobatni yuzaga keltirish muhimdir. Binobarin, respublikaning har bir turistik rayoni, viloyati, tumani va qishloqlari o'ziga xos turistik ob'ektlarga ega. Ulardan oqilona foydalanish O'zbekistonda turizm rivojlangan davlatlar qatoriga olib chiqishiga imkon beradi.

Adabiyotlar:

1. Karimov I.A. "Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q" Toshkent: "O'zbekiston". 1998.
2. Mirziyoyev Sh. "Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanoh xalqimiz bilan birga quramiz". T.; "O'zbekiston", 2017.
3. Komilova F. "Xalqaro turizm bozori" T.: TDIU. 2001 y.
4. "O'zbekiston Milliy entsiklopediyasi", 7-jild. –T. 1998 y.

Холдорова Г. М., Ҳазраткулова Г. М., Муродова Г. (Жиззах, ЖДПИ)

ЖИЗЗАХ ВИЛОЯТИДА ТУРИЗМИ РИВОЖЛАНТИРИШИ ИСТИҚБОЛЛАРИ

"Сайёҳат нима бўлишидан қатъий назар, ҳар қандай жиҳатдан кўпроқ нарса ургатади. Ёзғида бошқа жойда утказилган бир кун, уйда утказилган ун ишдан кўпроқ нарса беради"

француз ёзувчиси Анатолий Франс.

Ўзбекистонда сўнгги 2 йил давомида энг кўп эътибор берилаётган соҳалардан бири сўзсиз - туризм соҳасидир. Туризмни ривожлантириш борасида давлатимиз томонидан бир қанча қарор ва фармонлар чиқарилганлиги ҳамда унинг ижросининг самарадорлиги кўнлик ҳаётимизда и ўзгаришларда ўз аксини топиб бормоқда. Ташқи ва ички туризмни параллел равишда ривожланиб бориши натижасида, сайёҳлар оқими бир неча баробар ўсишига эришилди. Бу ўз навбатида, сайёҳлар орқали тушадиган даромадни ҳам ортиқчага олиб келади. Рақамларга эътибор берадиган бўлсак, Туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси раиси Азиз Абдухакимов маълумотига қўра, 2017 йилда Ўзбекистонга 2 млн хорижлик сайёҳ келганлигини ва ялпи ички маҳсулотдаги улуши 2,3 % ни ташкил этганлиги тўғриси маълумотларни бериб ўтилган. Яқин йилларда хорижлик сайёҳлар оқимини 4-4,5 млн га ва ялпи ички маҳсулотдаги улушини 5 фоизга етказиш бўйича ишлар олиб борилаётганлиги ҳам диққатга сазовардир.

Ҳар бир соҳани ривожланиши, албата илмий асосга таянади. Шу жумладан туризм соҳасини ривожланиши ҳам бундан мустасно эмасдир. Биз ҳам ўзимиз яшаётган ҳудудда, яъни Жиззах вилоятида туризмни ривожлантиришни кичик бир илмий лойиҳаларини ишлаб чиқишга ҳаракат қилдик. Бу лойиҳада сайёҳларни Жиззах вилояти ҳудудиди ҳаракатланиши учун маршрут йўналишларини ўргандик. Келгусида сайёҳларни ҳаракатланишига янада қўлай

Тошбоев З.М., Эргашева Д.А., Омонова М.У., Мусурмонова М.К. (Жиззах, ЖДПИ) Помир тоғларининг ўрганилиш тарихи.....	41
Xoldorova G., Suyunov D., Begbo'tayev E. (Jizzax, JDPI. JPL1-son Akademik lisey). Temuriylar -davrida geografik bilimlarning rivojlanishi.....	46

II - ШУЪБА.

ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОЙ ГЕОГРАФИЯ

Комилова Н.Қ. Зайнутдинова Д.К. (Тошкент, ЎзМУ). Ўзбекистонда болалар касалланишининг ижтимоий-иқтисодий географик жиҳатлари.....	49
Тожиєва З.И.(Тошкент, ЎзМУ). Аҳоли сони кўпайиши ва жойлашишини ўрганишининг назарий-услубий масалалари.....	50
Kalolon B.H. (Navoiy, NavDPI). Navoiy viloyatida aholini geografik joylashuyining o'ziga xos xususiyatlari.....	52
Файзуллаев М.А. (Қарши, ҚарДУ). Ўзбекистон кишлок хўжалиги ривожланишининг асосий хусусиятлари.....	54
Калонов Б. Х., Хасанова Н.М. (Навоий, НавДПИ). Навоий вилояти кишлок хўжалиги тармоқларини ҳудудий жойлашуви.....	56
Ҳакимов Қ.М., Ерматова Н.Н. (Жиззах, ЖДПИ, Тошкент, Республика таълим маркази). “Жиззах” эркин иқтисодий зонаси: имконият ва имтиёзлар ҳудуди.....	58
Мухамедов О.Л., Шоглоров Т.А. (Жиззах, ЖДПИ). Жиззах вилоятида чорвачилик тармоқлари ривожланишининг ҳудудий тафовутлари.....	60
Қувондиқов О.Х., (Самарқанд, СамДУ). Самарқанд вилоятида богдорчиликни ривожлантириш ва ҳудудий ташкил этиш масалалари.....	63
Ҳакимов Қ.М. Ниёзов Н.О. Уралова М.У. (Жиззах, ЖДПИ). Зибрат туризмини ривожлантиришда муқаддас қадамжоларни ўрни.....	64
Намозов Ж.А. (Тошкент, ЎзМУ). Самарқанд вилояти ер - сув ресурсларидан фойдаланишининг ҳудудий таҳлили.....	67
G'arragov A. N., Hakimov B., Mutalov J.U., Jumanova M.M. (Jizzax, JDPI). Jizzax viloyati urbanistik strukturasi ning hududiy tahlili.....	69
Usmanov M.R., Juraxujayev D.D., Muhammedov J.S. (Jizzax JDPI). Jizzax viloyati ekoturistik imkoniyatlaridan samarali foydalanish.....	74
Аллаёров Р.Х., Бўрибеков М.Ф., Хидиров М.Ш., Раҳмонкулов А.И (Тошкент, ТДПУ). Ўзбекистон тоғ-водий ландшафтларининг экотуристлик имкониятлари.....	75
Облоқулов К.К. (Самарқанд СамДУ). Алоҳида муҳофаза этиладиган ҳудудларнинг туристик имкониятлари (Зомин миллий боғи мисолида).....	77
Ахунбобоев М.М., Усанов.А.А., Умирзоков О.А. (Гулистон, ГулДУ). Сирдарё вилояти аҳолисининг бандлик кўрсаткичлари ва таҳлили.....	79
Usmanov M.R., Xayitboyeva S.R., Soipova N.Yu. (Jizzax, JDPI) O'zbekistonni turistik rayonlashitirishning ba'zi masalalari.....	81
Холдорова Г. М., Ҳазратқулова Г. М., Муродова Г. (Жиззах, ЖДПИ). Жиззах вилоятида туризми ривожлантириш истиқболлари.....	83
Норов Ш.Ш., Сувонов Б. (Навоий НавДПИ). Навоий вилоятида аҳолининг тақрор барпо жараёнлари.....	85
Oblaqulov N. A., (Navoiy, NavDPI). Navoiy viloyatida jahon miqvosida etrof etilgan tarixiy yodigorliklar.....	87